

Hallo, hallo! – Musik i gården!

Dansk gårdsangertradition i medgang og modgang

Af Marianne Kibenich

Blandt mennesker med såkaldt kulturel indsigt, findes der mange, der forlængst har forsynet gårdsangertraditionen med prædikaterne »primitiv«, »sentimental« og »musikalsk underlødige«. De gyser over den »hulkende harmonika«, det »bævrende savblad« og berøres pinligt af de »enfaldige tekster«.

Medierne har cementeret ringeagten ved sjældent eller aldrig at spille nogle af de få indspilninger med gårdsangere, der faktisk *har* fundet vej ind i DRs arkiver. Og de mere folkelige sangbogsudgivelser har først for et par år siden fået øjnene op for gårdsangene.

Værtshuset

En vinteraften i 1977. Værtshuset »Molevitten« lyser i den mørke gade som en stjerne i natten. Med instrumenterne over skulderen nærmer vi os, mens lyden fra beværtningen bølgende os imøde: Rustne stemmer, KLIR og KLANG! At der er høj søngang derinde kan både høres og ses, da vi træder ind: Lamperne i lokalet gynger som pendulerne i en urmager-forretning.

»Vi« er 4 musikanter på værtshusturné. Vores bagage er – foruden savblad, harmonika, banjo og guitar – nogle »støvede« gamle sange fra 30'erne og 40'erne: Gårdens og Gadens musik fra radioens og grammofonens barnealder.

Instrumenterne pakkes ud, og vi begynder at spille (parat til evt. hurtig retræte). Men på et øjeblik skifter stemningen i værtshuset, lamperne falder til ro, der lyttes og synges. Der kommer ØL til musikken, og mønter og sedler lægges i det omvandrende askebæger. At musikken værdsættes kan vi hurtigt

Dans i Nyhavn.

se: det er ikke som på »palisander-bodegaerne«, hvor et mere velbeslået publikum takserer musikken til en almisse på 25 øre, til deling, og hermed udtrykker et *kulturelt* ståsted.

Baggårdskulturen

Min egen barndoms gård blev tit besøgt af gårdsangere. Vi fór til vinduerne og hang med hovederne ud i den gode akustik. Den mærkelige syngen fra en sav kunne få nakkehårene til at stritte, den var nærmest eventyrlig. Og med det faste ritual – at smide indpakkede mønter ned, eller rende rundt i gården for at finde dem, og lægge dem i musikanternes lommer – blev vi forvandlet fra tilskuere til med-aktører.

Da jeg som voksen, for anden gang mødte gårdsangene, var det i Viktoria-gade på Vesterbro, hvor jeg boede i en årrække. Lidt om miljøet:

Ejendommene var ubeskriveligt forsmøgt, til gengæld var beboernes sociale sammenhold kittet godt sammen af flere generationers tilhørsforhold til stedet. Kvarterets dagligdag formede sig brutalt, med slagsmål, selvmord, ildebrande og husspektakler som næsten jævnlige foreteelser, og det ville være forståeligt hvis folk hér havde haft nok i egne problemer. Så meget større indtryk gjorde den hjælpsomhed, som beboerne udviste overfor hinanden i stort og småt.

I det hele taget var det tilsyneladende sådan, at der blev hentet styrke i oplevelsen af en egen kultur, en trodsig bevidsthed om at have gået i den barske afdeling af livets skole. Værtshusene var ramme om en del socialt samvær. Her kunne musikanterne komme med deres bidrag til kulturen: En masse gamle sange med sentimentalt eller fø-

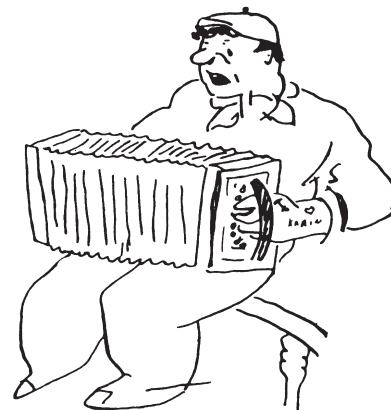
lelsesladet indhold (men uden den romantisering, som forbindes med f.eks. giro 413). Sange som alle i kvarteret kendte, og som tilsyneladende kun ved hjælp af mundtlig overlevering havde overlevet 20-30 års kulturel isolation i underholdningsindustriens skygge.

Med hver sin guitar på ryggen kom, en sommerdag, gårdsangerne Sonny og Allan ind i vores gård. Allan, en ældre mand med charmeklud og kasket, Sonny noget yngre og med bare arme, der så ud som tæt besatte, bevægelige monumenter over alverdens tatovørers samlede formåen. Og de sang:

*I en baggårds mørke dyb, bag en stor
kasserne
mellem al slags ækelt kryb leged Inger
gerne.
Solen aldrig trængte ind, i det smalle
stræde,
men i hendes barnesind var der altid
glæde.
Oppe på kvisten hvor svalerne bor
leger den lille så glad med sin mor.
Alting er glæde og lykke hun tror,
Oppe på kvisten hvor svalerne bor.*

I sangens slutning har Inger, forført og forladt, begået selvmord, og moderen sidder alene tilbage og venter på »freden«.

Og sunget i denne gård, var teksten ikke sentimental, men den rene socialrealisme. Sonny og Allans version var deres helt personlige: En to-stemmig sang, hvor alle regler om takter var sat ud af spillet i fælles enighed. De manglende takter hævdede sangen over enhver triviell forudsigelighed, og Sonny og Allan formidlede ikke et genhør med fortiden, men en oplevelse af nutiden.

På sporet af gårdsangene

En beboer i vores gård, Jens, var selv gammel gård- og værtshusmusikant, og da han spurgte mig, Jens og Carsten (der var begyndt at spille sammen) om vi ville tage med på værtshusene og spille, var vi ikke svære at lokke. Med et i starten beskedent repertoire startede vandringen i de gamles fodspor. I takt med publikums fordringer voksede repertoireet støt (og næste dags tømmermænd ligeså), og med hjælp af sangglade stamgæster og godt gehør, nåede vi vidt omkring.

Langt de fleste af gårdsangene spilles i $\frac{3}{4}$ takt, selv når de måske oprindeligt har været noteret i $\frac{4}{4}$. Der spilles i dur-tonearter, og akkordgangene er sjældent komplicerede, men ikke nødvendigvis »primitive«. Sangmæssigt anvendes gerne flerstemmighed, men det er iøvrigt absurd at give sig i kast med musikalske analyser, da de spilles meget forskelligt. Personlig fortolkning er et vigtigt element i gårdsangene, fornemmelsen af at sangen har *betydning*.

I modsætning til skillingsviserne, der gerne handler om dramatiske begiven-

heder eller eksotiske miljøer, handler gårdsangene om det (jord-)nære, og også tit om det svære. Gennemgående er eksistentielle temaer som:

MOR (familiens overlevelse)

DØDEN (børnedødelighed, tab af forældre, erkendelse af alderdom)

FÆNGSEL (frihedstrang)

SOCIAL NEDTUR (arbejdsløshed, prostitution, fattigdom)

KÆRLIGHED (lykke og ulykke).

Også humor, trods og optimisme afspejles i sangene, ikke mindst i de tekster, som anonyme gårdsangere har produceret mod system og myndigheder.

De typiske instrumenter var/er harmonika, guitar, tenorbanjo/mandolin, sav og skeer (som transportabel rytmebox i lommeformat). Men også kontrabasser er blevet slæbt med på farten. De traditionelle »spillemands-instrumenter« violon og klarinet er derimod sjældne i gårdsanger-regi.

Som musikanter har gårdsangerne først og fremmest formidlet et repertoire, der blev opfattet som traditionelt og karakteristisk, men henad vejen udvælges også frit i den aktuelle populærmusik, sange som er »in« eller som passer ind i genren. Omvendt lukrerer også pop-industrien på gårdsangene, ofte efter at have underkastet dem nye, teknisk professionelle og glatte indspilninger. En sådan kulturel tandudtrækning var f.eks. giro 413-hittet »Fiskerpigens Sang«, hvor den omkomne fisker redaktionelt reddes fra druknedøden, og vender tilbage i sidste vers med et muntert: »Halløj min ven, her har du mig tilbage!«

Lidt historie

18 Pr. tradition hører gårdmusikanter

sammen med begrebet som »Frie Fugle«, »Farende folk« – eller »de rejsende«, som mange af dem kaldte sig selv: En minoritetsgruppe, som indtil midten af 60'erne stadig var intakt som miljø med egne normer og livsværdier. Som zigeunerne havde de igennem generationer skilt sig ud fra det almindelige samfund, ved at leve en nomadeagtig tilværelse i beboelsesvogne. Levebrødet skaffedes fra by til by af *hele* den (ofte børnerige) familie som gøglere, artister, gårdmusikanter, husflidssælgere osv. Borgernes mistænksomhed over for denne livsform var rimelig stor. Børnene blev, som trækfugle på farten gennem et hav af skiftende skoler, cementeret i deres eget miljø, som styrkedes ved at rejsende familiers unge gittede sig indbyrdes.

Litteraturen om de rejsende er sparsom. De to, nok væsentligste, bidrag er hhv. skrevet »udefra« og »indefra« miljøet. Den første af fhv. politimand Anders Enevig (Tatere og Rejsende), den anden er sandsigersken Corintha (En Sandsigerske ser tilbage).

Enevigs bog er fra 1963 og i årene forinden havde han i samarbejde med Dansk Folkemindesamling indspillet et betydeligt materiale af interviews og sange, samt forsøgt en kortlægning af de rejsende familier *Mundeling, Sambleben, Meggele, Enoch, Miehe, Altenburg, Herzbert* m.fl. En stor del af materialet blev opsamlet rundt om i de rejsendes vognparker, bl.a. *Blushøjlejen* i

København. I samme periode nedlagdes samme lejre gradvis af de kommunale myndigheder, ud fra ønsket om at få gruppen indpasset i det almindelige samfund. En del af familierne måtte genhuses i betonforstædernes etagebyggeri, hvor kun få kunne trives, og hvor mange blev sociale tabere.

Sandsigersken Corintha må derfor se tilbage, og ikke frem, og hun beskriver sit miljø som et folkefærd, der kører på sidste hjul, mens de gamle sidder tilbage som anakronismer og de unge inkorporeres i samfundet.

Gårdsangene idag og imorgen

Med de rejsende forsvinder mange gamle gårdmusikanter, men endnu møder vi, på ture rundt i landet, folk som *Sonny Sambleben, Jens Hedegård, Harmonika-Jørgen, Hermann og Ulla, Bent Perletand, Lille Uffe* o.m.fl., som stadig holder liv i gårdsangen. Og vi møder deres efterfølgere, værtshusmusikanterne, der ikke alle hylder orgel-automatikkens livløshed. Repertoiret suppleres af nye sange, der på den ene eller anden måde lever op til genrens kendetegn: At kunne afspejle de følelser, der knytter sig til livets op- og nedture, sådan at sangen blir brugbar for »manden og damen på gulvet«.

Det er ingen tilfældighed, at det er John Mogensen, Clausen & Petersen og Liller, hvis sange »af sig selv« finder plads i gård- og værtshusmusikanternes faste repertoire. På den hit-liste finder »Tre hvide duer« ikke ind, mens »Du lille Svale« bliver stående som klassiker. Forskellen er det sociale indhold: Gårdens og Gadens musik er en klassekultur, hvis videre udvikling også fremover ligger i hænderne på musikanter og deres publikum.

DU LILLE SVALE

Du lille svale, du som forår bringer
hjem til vort kære, gamle Dannevang.
Sig mig, hvor vil du hvile dine vinger
og hvem vil du forlyste med din sang?

Hvorfor bad du om mit unge hjerte,
og hvorfor bad du om at elske mig?
Hvorfor voldte du mig al den smerte,
og hvorfor var du utro imod mig?

Jeg forstod at jeg var dig for ringe,
Du forlod mig i min fattigdom.
Men trods alt jeg dig en hilsen bringer,
Åh min ven, hvor jeg dog savner dig.

Husker du, da roserne vi plukked'
fiskerflåden styres ind mod land.
Fuglen til sin lille rede iler,

og nattergalen sine triller slår.

I mange år og mange flere dage
har jeg fortrudt at jeg var ond mod dig.
Men kunne jeg blot bringe dem tilbage
Åh min ven, så var jeg lykkelig.

Jeg er forladt og ene må jeg vandre
hvorhen min tunge skæbne førte mig.
Vi skilles ej i håbet for hverandre
og kun en tanke vil jeg fore dig.

TRE HVIDE DUER

Refr.:

Tre hvide duer flyver til dig.
Tre hvide duer si'r det til dig.
:/:Jeg vil altid elske dig min egen ven
Tre hvide duer si'r det idag.:/:

Vers:

Da jeg tog afsked med dig,
afskeden tog hårdt på mig,
men jeg ville gå,
jeg på andre lande så.

Tre hvide duer flyver til dig.
Tre hvide duer si'r det til dig.
:/:Jeg vil altid elske ...

Idag kan jeg indse at der
er skønnere der hvor du er,
tre bude flyver nu ud
ja, til dig de har mit bud.

Tre hvide duer etc.

Rendstenens Liljer. Fra v. Birk Bøll, Jens Nielsen, Marianne Kibenich og Ole Sterndorff. Rendstenens Liljer har eksisteret i snart 10 år, har udgivet 2 LP'er og fik i 1987 LO's Kulturpris for at have trukket de gamle gård-sange frem fra glemslen.